

מצות שמיטת קרקעות בזה"ז א'

האם א"י של היום היא א"י?

א. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פב עמוד א

וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא? והתניא, "שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו, הרי אלו מותרים, שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו." ואמר ריש לקיש, והוא שרבו חולין על התרומה [כדי שאפ' אם נפלו תרומה לחולין, מ"מ בטילה היא]. ור' יוחנן אמר, אף על פי שלא רבו חולין על התרומה. בשלמא לריש לקיש קסבר בדרבנן נמי רבויא הוא דבעינן [ואינו סומך על "שאני אומר" לבד], אלא לרבי יוחנן קשיא [אי הוי דאורייתא, איך סומכין על 'שאני אומר'?!]! הא מני [האי ברייתא]? רבנן היא, ואנא [ר' יוחנן] דאמרי כרבי יוסי; דתניא בסדר עולם, "אשר ירשו אבותיך וירשתה' - ירושה ראשונה ושניה יש להן, ושלישית אין להן, וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם? רבי יוסי.

ב. רש"י מסכת יבמות דף פב עמוד ב

שלישית אין להם – כלומר, לא בעי למהדר ומירתא דירושה עומדת היא. ואשמעינן האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס.

ג. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

ריש לקיש הוי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה [דהוה בבליאי] ייב ליה ידא. אמר ליה: אלקא! סנינא לכו, דכתיב 'אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז', אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא, נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו. עכשיו שעליתם כדלתות, נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

ד. רש"י מסכת יומא דף ט עמוד ב

סנינא לכו - לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא, ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני. כדלתות - שער שיש בו שני דלתות, פותח אחד וחבירו סוגר, כך עליתם לחצאין.

ה. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר "והשמותי את מקדשיכם" ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים.

אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום, ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הזרך שביארנו בהלכות תרומה.

האם שמיטה קשורה עם יובל?

א. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

תניא, "ר' ישמעאל בר' יוסי: למה מנו חכמים את אלו [ערים ששייך בהם הלכות בתי ערי חומה]? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום, אבל ראשונות בטלו משבטלה קדושת הארץ." קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא.

ורמינהי, "א"ר ישמעאל בר' יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר, 'ששים עיר כל חבל ארגוב כל אלה ערים בצורות!' אלא למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום - קידשום? הא אמרינן דלא צריך לקדשינהו! אלא מנאום - ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון - כל מצות הללו נוהגות בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא! איבעית אימא, תרי תנאי ואליא דר' ישמעאל. ואיבעית אימא, חד מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה; דתניא, ר"א בר יוסי אומר: אשר לזו חומה - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן.

מאי טעמא דמ"ד "קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא?" דכתיב, "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות, וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד," אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה...

ומי מנו שמיטין ויובלות? השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה, "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים ושש מאות וששים," הוה מני? דתניא, "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר, 'וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה', בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן. יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר, 'לכל יושביה', בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין!" א"ר נחמן בר יצחק, מנו יובלות [רק כדי] לקדש שמיטין.

הניחא לרבנן דאמרי: שנת חמשים אינה מן המנין [ולכן צריך לדעת איזו שנה היא של יובל], אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, למה לי [למנות יובל]? בשמיטין סגיא! הא ודאי דלא כרבי יהודה.

ולא מנו שמיטין ויובלות? והכתיב [בצדקיהו], "מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך", והוינן בהו, 'מקץ שבע שנים', והכתיב: 'ועבדך שש שנים', ואמר רב נחמן בר יצחק: שש לנמכר ושבע לנרצע [שיוצא ביובל אפילו אם הוא רק שנה א' אחרי שנרצע]! ההוא בתוכחה כתיב, וקאמר נביא: 'השלחתם [כשהייתם חייבים לשלח]'. והכתיב: 'וישמעו וישלחו!' אלא אמר ר' יוחנן: ירמיה החזירן ויאשיה בן אמון מלך עליהן. ומנא לן דהדור?...

ז. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שביעית פרק י הלכה ב

מכאן ["השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וכו'"] סמכו לפרוזבול שהוא מן התורה. ופרוזבל דבר תורה הוא?! כשהתקין הלל סמכוהו לדבר תורה. א"ר חונא קשייטא קומי ר' יעקב בר אחא, כמ"ד מעשרות מד"ת [וכן שמיטה] והלל מתקין על ד"ת?! אמר רבי יוסי, וכי משעה שגלו ישראל לבבל לא נפטרו מן המצות התלויות בארץ? [אבל הבעייה במקומה עומדת:] והשמט' כספים נוהג בין בארץ בין בח"ל ד"ת! חזר רבי יוסי ואמר [שם ב] 'וזה דבר השמיטה שמוט (כל)' - בשעה שהשמיטה נוהגת ד"ת, השמטת כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל ד"ת. ובשעה שהשמיטה נוהגת מדבריהם, השמטת כספים נוהגת בין בארץ בין בח"ל מדבריהם.

תמן אמרין אפילו כמאן דאמר מעשרות ד"ת, מודה בשמיטה שהיא מדבריהם, דתני [שם ב] 'וזה דבר השמיטה שמוט' - רבי אומר שני שמיטין הללו, שמיטה ויובל, בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהג ד"ת, פסקו יובלות שמיטה נוהגת מדבריהם. אימתי פסקו היובלות? [ויקרא כה י] 'יושביה' - בזמן שיושביה עליה, לא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה אבל היו מעורבבים, שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה, יכול יהו היובלות נוהגין? ת"ל 'יושביה' לכל יושביה' - נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשה בטלו היובלות.

ח. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

תנן: "משקין בית השלחין במועד ובשביעית." בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שביעית, בין למאן דאמר משום זורע, ובין למאן דאמר משום חורש, זריעה וחרישה בשביעית מי שרי? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא, דתניא, "רבי אומר: וזה דבר השמטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים."

ט. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א

תנן התם, "פרוסבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול..." ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא?

אמר אביי, בשביעית בזמן הזה, ורבי היא, דתניא, "רבי אומר: 'וזה דבר השמיטה שמוט' - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ותקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית." ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינו רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר, דאמר ר' יצחק, מנין שהפקר ב"ד היה הפקר?...?

י. ספרא בהר פרשה ב:א:ב

מניין עשה שביעית אף על פי שאין יובל? תלמוד לומר 'והיו לך שבע שבתות שנים!' ומנין עשה יובל אף על פי שאין שביעית? תלמוד לומר 'תשע וארבעים שנה' דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים שביעית נוהגת אף על פי שאין יובל, והיובל אינו נוהג אלא אם כן יש עמו שביעית.

"כל יושביה עליה"

יא. רמב"ם הל' שמיטה ויובל י:ח

משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" בזמן שכל יושביה עליה, והוא שלא יהיו מעורבבין שבט בשבט אלא כולן יושבים כתקנן. בזמן שהיובל [נוהג בארץ] נוהג בחו"ל שנאמר יובל היא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

יב. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

בזמן שאתה משמט כו' - ...והוא דאמר בסוף ערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין, דמשמע דיובל לא נהג, היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דלא חזרו עשרת השבטים שגלו ולא היו בגלות בכל אלא ב' שבטים, וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה. אבל במסקנא דאמר' דירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו דהיו שם מ"ב שבטים. ואף על גב שלא עלו כולם חשיב כל יושביה. ומיהו קשה דזיל קרי בי רב הוא דבעזרא מני לכל י"ב שבטים.

יג. שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א

(ט) ... ואמינא בזה מילתא חדתא, והוא, דיש לומר שהמודד הוא ששים ריבוא מישראל כפי שמצינו שהיה בכזאת ביוצאי מצרים שיצאו לכבוש את הארץ, וכל שנמצאים בארץ ישראל ס' ריבוא מישראל נקרא כבר כל יושביה עליה, ובימי עזרא מכיון שלא עלו כמספר הזה,

ועלו רק ארבע רבוא אלפים ושלוש מאות וששים ככתוב בספר עזרא, ולא הגיע מספרם אפילו לכדי רוב של ס' רבוא על כן לא הועילו בקידושם לחייב בתרו"מ מה"ת.

ונתעוררתי לחידוש זה ע"פ מרגניתא טבא שמצאתי בזה בחידושי רבינו גרשום מאור הגולה ז"ל על ערכין ד' ל"ב ע"ב, דעל דברי הגמ' שם דאומרת: ומי מנו שמיטין ויובלות השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים הוי מני וכו', מפרש רבינו גרשום וכתב ז"ל: כל הקהל כאחד ארבע ריבוא, דאפילו עישור מישראל לא היו במקומן דהכי גמירי [דלעולם] אין ישראל פחותים מששים ריבוא כ"ש דלא מנו יובלות עכ"ל. הרי דרגמ"ה ז"ל מדי דברו על ירושת עזרא ומדת קדושתה מצא לנחוץ לאשמיענו בכאן דהמספר של הגוף הישראלי הכללי עד שיהא ראוי לשמו "ישראל" הוא לא פחות מששים ריבוא, ולא עוד אלא שהוסיף לבאר ולהשוב חשבוננו של עזרא לפי המודד הזה של ס' ריבוא, שיוצא לפי"ז שלא היה שם אפילו עישור מישראל, ובולט אפוא לעין דרגמ"ה רצה לאשמיענו בדבריו אלה כי הנצרך להיות בארץ כדי שיחשב שכל יושביה עליה הוא ששים ריבוא, וראיה חזקה מזה אפוא לדברינו הנ"ל.

(*) הרה"ג השואל אחרי שראה חידושי הנ"ל בגדר ביאת כולכם הסב את תשומת לבי גם לדברי רש"י בע"ז ד' כ' ע"ב (שמוכא גם במהר"י קורקוס ז"ל על הרמב"ם פ"א דתרומות) שמזכיר נמי ענין זה של ס' ריבוא בהא דסוריא הוי כיבוש יחיד, דמבאר שלכן קרי ליה כיבוש יחיד מפני שהיה בלא ששים ריבוא...

והשיבותיו דאי משום הא בלבד אין הכרח לחידושנו כי ברש"י המדובר בעל דעת כמה מישראל צריך שיהי' הכיבוש עד שיקרא כיבוש רבים, ועל זה קבע שהוא ששים ריבוא, אבל אין מזה עדנה הוכחה לענין דין הצרכת "כל יושביה עליה" שהוא ג"כ בשיעור זה של ס' ריבוא ויש לומר דזה שפיר צריך שיהיה ממש כל יושביה של ישראל או רובו עליה, ורק הכיבוש מספיק שיהי' רק על דעת ס' ריבוא ונקרא עי"ז כבר כיבוש רבים...

(יא) ומה רבתה שמחתי כשמצאתי להגאון מקוטנא ז"ל בספרו ישועות מלכו בפ"א בתרומות הכ"ו, שמבליע בתוך דבריו כאל הנחה פשוטה דהשיעור בזה הוא ס' רבוא, וכתב זאת כלאחר יד כיעו"ש...

(יב) ואם צדקנו בדברינו האמורים בהגדרת ביאת כולכם הרי יוצא לנו שמאז שהתיישבו בארצנו כאן במספר של ששים ריבוא (קרי: שש מאות אלף מישראל) נקרא שכל יושביה עליה וחייבים בתרו"מ מה"ת, ומכ"ש שנתחייבנו בזה מה"ת כעת אחרי הכיבוש (ולא מכח חזקה לבד), ובכל מקום שכבשו הן בשטח של עולי בבל והן בשטח של עולי מצרים, ויורד גם העיכוב של חיסרון כל יושביה.

אם שמיטה תלויה ביובל. האם יובל עדיין שייך היום?

יד. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

בזמן שאתה משמט כו' - פירש בקונט' דהשמטת קרקע לא נהגא בבית שני כדאמרי' בירושלמי בפרקין מנין שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית כו' ובבית שני הואיל ולא נהג יובל שלא היו כל יושביה עליה לא נהגא שמיטה מדאורייתא והא דאמרי' בערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין היינו מדרבנן וקשה לר"ת דהיה לו להביא דירושלמי

טו. עזרא י

(יח) וימצא מִבְּנֵי הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הָשִׁיבוּ נְשִׁים נְכָרִיּוֹת מִבְּנֵי יִשׁוּעַ בְּנוֹ יוֹצֵדֵק וְאֶחָיו מְעֻשֵׁיָה וְאֶלְיָעָזָר וְיָרִיב וְגַדְלָיָה:
(יט) וַיִּתְּנוּ יָדָם לְהוֹצִיא נְשִׁיהֶם וְאֲשָׁמִים אֵיל-צֶאֱן עַל-אֲשָׁמָתָם:

טז. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף יא עמוד א

"ויתנו ידם להוציא נשיהם ואשמים איל צאן על אשמתם" - אמר רב חסדא: מלמד, שכולן שפחות חרופות בעלו.

יז. תלמוד בבלי מסכת כריתות דף יא עמוד א

ת"ר:

- והפדה - יכול כולה? ת"ל: לא נפדתה, יכול לא נפדתה? ת"ל: והפדה, הא כיצד? פדויה ואינה פדויה, חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי, דברי ר"ע.
- ר' ישמעאל אומר בשפחה כנענית הכתוב מדבר ומאורסת לעבד עברי. א"כ מה ת"ל והפדה לא נפדתה? דברה תורה כלשון בני"א...
- אחרים אומרים: לא יומתו כי לא חופשה - בשפחה כנענית הכתוב מדבר ומאורסת לעבד כנעני.

שיטת רבינו תם

יח. תוספות מסכת ערכין דף לא עמוד ב

התקין הלל - הכא משמע דבימי הלל שהיה בבית שני כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף טו. ושם) הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן לפני הבית מאה שנה היו נוהגין יובל כיון דבתי ערי חומה היה נוהג כדאמר בפירקין דלעיל (דף כט.). דאין בתי ערי חומה אלא בזמן שהיובל נוהג. וקשה לפירש"י דפרק השולח (גיטין דף לו.) דתנן הלל תיקן פרוזבול ופריך בגמ' עלה מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט? ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן, ופרש"י "והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה

דרבנן, ואף על גב דהלל בבית שני הוה, סבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא. ודאמרינן 'מנו יובלות לקדש שמיטין' מדרבנן קאמר. " וכאן משמע דבבית שני היה יובל נהג מן התורה! וכן משמע בכריתות פרק ארבעה מחוסרי כפרה בסופו (דף יא.) "ויתנו ידיהם להוציא (את) נשיהם ואשמים וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה, " היינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי, ואמרינן בפרקין דלעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נהג, אלמא נהגו יובלות בבית שני! וצ"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני, ואף על גב דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) 'כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים', ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו "כל יושביה עליה" כדאמרינן לקמן שמנו יובלות אף על גב דלא חזרו כולן. וההיא דפרק השולח (גיטין דף לו.) צ"ל דהלל לאו לדריה תקין אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול. ואף על גב דבעי התם הלל כי תקין פרוזבול לדריה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין, ההיא לאו לאביי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר ב"ד היה הפקר.

יט. שו"ת יחזה דעת חלק א סימן מג

והנה מבואר בסידור רב סעדיה גאון (במבוא עמוד י'), שבתפלות ובמטבע הברכות אנו סומכים על המקובל בדינו במסורה מנביאי ד' ואנשי כנסת הגדולה, שהיו להם שני סדרים בתפלות, סדר אחד לזמן מלכות ישראל, וסדר אחר המיועד לזמן הגלות ע"ש. וזה על פי מה שאמרו (בנזיר ל"ב ע"ב), שיודעים היו שעתידי המקדש ליחרב... נמצא שגם הנוסח של תפלת נחם המקובל בדינו מדורי דורות יסודתו בהררי קודש, על ידי רבותינו אנשי כנסת הגדולה....

כ. השגות הרמב"ן לספר המצוות לרמב"ם שורש א

וכן אמרו בבהמ"ז שהוא ודאי מן התורה (ברכו' מח ב) משה תיקן ברכת הזון יהושע תקן ברכת הארץ שלמה תקן בונה ירושלם. וכולן אין מטבען תורה אבל נצטוינו מן התורה שנברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו, כענין ברכת מנימין רעיא שאמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא (שם מ ב), ובאו הנביאים ותקנו לנו נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה ושנינו בו אנחנו עוד בגלות ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלם עיר קדשך. כי הענין תקן שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר.

שיטת רמב"ן

כא. חידושי הרמב"ן מסכת גיטין דף לו עמוד א

ור"ת ז"ל הקשה... ואינו מחזור לי שלפי דעתי אפילו למ"ד עשרת השבטים ירמיהו החזירן לא גלו לבבל מעולם אלא חזרו למקומם הראשון, כדאמרינן (ילקוט ויקרא סי' תרע"ה) "ואבדתם בגוים אלו עשרת שבטים שגלו למדי", ושם נשתקעו כולם ולא נתערבו עם ישראל ולא גלו לבבל ובבית שני לא היו מעולם, ועוד שאם לא היה הלל מתקן דורו לא הי' מתקן לדורות הבאים אלא הם יחושו לעצמם, ועוד אי אפשר לומר שיתקן הלל ויאמר לכשיחרב בית המקדש יעשו פרוזבול חס ושלום שלא היה פותח פיו לשטן ולא מתקן תקנות לחרבן אף על פי שהיו יודעין שיחרב! והתימה הגדול שמתמיהנו הרב ז"ל בדבריו שהרי המקראות מוכיחים הן דכתיב "ויעבירו קול ביהודה ובירושלים לכל בני הגולה להקבץ ירושלים וכתיב ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימין ירושלים" והרבה מפורשין מהם ובדברי הימים מפורשים כל החוזרים ומשבט יהודה ובנימין היו, ועוד שהרי הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ונתישבו במקצתה של א"י במה שרצו ולא נתחלקו השבטים, ואמרינן התם בערכין "היו עליה אבל היו מעורבבין, שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה. יכול יהא היובל נוהג? ת"ל 'לכל יושביה' בזמן שיושביה כתקנן ולא בזמן שהן מעורבבין, ועוד שהרי אפילו לענין חלה אמרי' בכמה דוכתי (גדה מ"ז א') אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן משום דכתיב 'בבאכם' בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו ישראל סלוק, ואם עלו כל השבטים עד שנקרא בהם "כל יושביה עליה" כ"ש שאני קורא בהם בבאכם, וזה דבר ברור ומפורש, אלא אינו נקרא "כל יושביה עליה" ולא "בבאכם" עד דאיכא רוב כל שבט ושבט כדאמרינן בעלמא בכל דיני הצבור לפסח ופר העלם דבר של צבור, וכי תעלה על דעת הרב ז"ל שאם עלו שנים או שלשה מכל שבט ושבט יהא יובל נוהג להם? אבל דברי ר"ת ז"ל קושיות הם צריכות לפנים, וי"ל שהיה דין בית בבתי ערי חומה נוהג בימי הלל מדבריהם, ואפשר שכל דיני יובל נוהגין כן מדבריהם בימיו, ולא לעבור על ד"ת ולהתיר עבד עברי בשפחה אלא להחמיר. וסעד נמצא לזה בספר יוסף בן גוריון הכהן שאמר שנתקדש היובל בימי אחד ממלכי החשמונאים. ומה שאמרו בכריתות "מלמד שכולם בעלו שפחה חרופה" י"ל בימי צדקיהו בעלום כדאמרי' "וצפירי חטאת שנים עשר" על ע"ז שעבדו בימי צדקיהו הביאום. אבל ר"ת ז"ל היה מדחה זה משום דע"ז בימי צדקיהו אשכחן דעבדוהו אבל אימת בעלו נשים נכריות ושפחות? בימי עזרא ולא בימי צדקיהו! וי"ל דרב חסדא ס"ל כאחרים דאמרי "ומאורסת לעבד כנעני", ולרבנן דאמרי "מאורסת לעבד עברי" על דבר אחר הביאו אשמות, ושמה [אשמות] תלויין היו. עוד יש לי לומר שאם קנה עבד עברי בזמן הבית ונרצע וחרב הבית קודם שיצא ובטל היובל שהוא עובד לעולם ודינו כדין עבד עברי להתירו בשפחה. ועוד רב חסדא סבר לקמן חציה שפחה וחציה בת חורין בת איתרוסי היא הילכך משכחת לה כגון שקדשום בזמן הבית שהיה היובל נוהג וחרב הבית ובעלום בימי עזרא....

ולענין הלכה שמטת קרקע נוהגת בארץ ישראל לדברי חכמים דבר תורה דקי"ל קדושה ראשונה ושנייה יש להן שלישיית אין להן. ולמ"ד יש להן, מדרבנן. ולדברי רבי ודאי מדבריהם נוהגת היא, כדאמרי' בריש משקין לענין שמטת קרקע בשביעית בזמן הזה, ורבי היא דתקון רבנן דתנהוג כמו שתקנו תרומות ומעשרות מדבריהם למ"ד שלישיית יש להן. ואמרינן התם מכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעיתא משום ארנונא, ועוד מעובדא דריש לקיש דאיתא התם במס' סנהדרין (כ"ו א') ובפסחים בפ' מקום שנהגו (נ"א א') א"ל רבה בר בר חנה לבריה לא תאכל ספיחי כרוב לא בפני ולא שלא בפני, וש"מ דשמטת קרקע נוהגת....